WIKIPEDIA

Kantoninkiina

Kantoni (yksink.: 粤语; perint.: 粵語, kantoniksi: *Yuet6yue5*; mandariinipinyinillä: *Yuèyǔ*, kirjaimellisesti "Yue-kieli") on yksi merkittävimmistä murteellisista ryhmistä tai kielistä kiinan kielessä tai kieliperheessä. Sitä puhutaan enimmäkseen kaakkoisessa Manner-Kiinassa, Hongkongissa, Macaossa, kiinalaisten vähemmistöjen keskuudessa Kaakkois-Aasiassa ja monien kantoninperäisten ulkokiinalaisten keskuudessa. Nimi tulee romanisaatiosta Kantonista, joka on Guangdongin maakunnan pääkaupunki.

Kantoninkiina	
Oma nimi	粵語 / 粤语 [jyt² jy¹³]
Muu nimi	kantoni
Tiedot	
Alue	Kiina
Puhujia	noin 75 miljoonaa
Kirjaimisto	kiinalainen
Kielitieteellinen luokitus	
Kielikunta	sinotiibetiläiset kielet
Kieliryhmä	siniittiset kielet
Kielikoodit	
ISO 639-2	yue
ISO 639-3	yue (http://www-01.sil.org/iso639-3/documentation.asp?id=yue)
	Ohje

Eri alueilla puhutaan erilaisia kantonin murteita. Merkittävin on Kantonin murre, jota tarkoitetaan useimmiten kantonista puhuttaessa. Kantonin murre on *lingua franca* sekä Guangdongin maakunnassa että ulkomaalaisessa kantonilaisessa ympäristössä ja sitä puhuu 70 miljoonaa ihmistä. Murretta puhutaan myös Hongkongissa, joka on Etelä-Kiinan taloudellinen ja kulttuurinen pääkaupunki. Kantonin murteen lisäksi Taishanin murre, yksi *sei yap*- eli *siyi* (四邑)-murteista, pysyy elinvoimaisena. Muut kantonin murteet ovat kuolleet tai kuolemassa.

Yhteensä kantonia puhuu maailmassa noin 75 miljoonaa ihmistä,[1] joista noin 60 miljoonaa asuu Guangdongin maakunnassa Kiinassa, mukaan lukien Hongkong ja Macao.[2] Popularisoitunut kantoninkielinen media (huomattavimpina Hongkongin elokuvat, televisiosarjat ja Cantopop), eristäytyneisyys ja kantoninkielisten merkittävä asema talouselämässä lupailevat kielelle omaa elämäänsä. Useimmat wuxia-elokuvat Guangdongista on alun perin kuvattu kantonin kielellä ja sen jälkeen dubattu mandariinikiinaan, englantiin tai molempiin. Kantoni on merkittävä kieli länsimaissa ja Kaakkois-Aasiassa asuvien kiinalaisten keskuudessa.

Sinisellä väritetty alue on kantonin kieltä puhuva alue Kiinassa.

Sisällysluettelo

Taustaa

Suurin siniittinen kieli on mandariinikiina, ja joskus kanton ja lähes kaikki muut siniittiset kielet lasketaan sen murteiksi. Tämä johtunee kahdesta seikasta:

1. Kielen ja murteen ero on pääosin poliittinen päätös, ja näiden kielten puhujilla ei ole itsenäistä valtiota.
2. Kirjoitusjärjestelmä on pitkälti sama kuin mandariinikiinassa, ja koska merkit osoittavat merkityksen eivätkä juurikaan lausumista, näiden kielten puhujat ymmärtävät jotenkuten toistensa kirjoitusta. Esimerkiksi kantonin ja mandariinin lausuminen poikkeaa kuitenkin toisistaan niin paljon ettei toisen kielen puhuja ymmärrä juuri sanaakaan toisen puheesta; läheisyysaste lienee pikemmin luokkaa englanti-venäjä kuin vaikkapa ruotsi-norja. Tosin kielioppi on melko samantapainen, vaikka sekin poikkeaa jonkin verran kielten/murteiden välillä. Kantonissa on jonkin verran omaa sanastoa, jota ei voida kirjoittaa "yleiskiinalaisin" merkein. Näille sanoille on kantonissa omat kirjoitusmerkkinsä, mutta virallisessa tekstissä niiden käyttöä pyritään usein välttämään. Kantonissa on myös säilynyt monia sellaisia sanontoja, jotka mandariinikiinassa ovat hävinneet normaalista kielenkäytöstä.

Koska kantoninpuhujat ovat olleet enemmän tekemisissä eurooppalaisten kielten puhujien kanssa, kanton sisältää selvästi enemmän lainasanoja kuin mandariinikiina. Muutamia lainasanoja on kantonin kautta kulkeutunut mandariiniin saakka.

Äänteet

Alukkeet

Alukkeet ovat tavujen alkukonsonantteja. Seuraavassa taulukossa esitetään kantoninkiinan alukkeet foneettisin merkein.

	Labiaali	**Koronaali**	**Sibilantti**	**Palataali**	**Velaari**	**Labiovelaari**	**Glottaali**
Aspiroimaton klusiili	p	t	ts		k	k^w	(ʔ)
Aspiroitu klusiili	p^h	t^h	ts^h		k^h	k^{wh}	
Nasaali	m	n			ŋ		
Frikatiivi	f		s				h
Approksimantti		l		j		w	

Lopukkeet

Lopukkeet päättävät tavun. Kantoninkiinan tapauksessa ne koostuvat vokaalista ja mahdollisesta loppukonsonantista.

	/aː/	/ɐ/	/ɛː/	/e/	/ɔː/	/o/	/œː/	/ɵ/	/iː/	/uː/	/yː/
Ø	aː		ɛː		ɔː		œː		iː	uː	yː
-i / -y	aːi	ɐi		ei	ɔːy			ɵy		uːy	
-u	aːu	ɐu	ɛːu[1]			ou			iːu		
-m	aːm	ɐm	ɛːm[1]						iːm		
-n	aːn	ɐn	ɛːn[1]		ɔːn			ɵn	iːn	uːn	yːn
-ŋ	aːŋ	ɐŋ	ɛːŋ	eŋ	ɔːŋ	oŋ	œːŋ				
-p	aːp	ɐp	ɛːp[1]						iːp		
-t	aːt	ɐt	ɛːt[1]		ɔːt		œːt[1]	ɵt	iːt	uːt	yːt
-k	aːk	ɐk	ɛːk	ek	ɔːk	ok	œːk				

Yksinään tavun muodostavat nasaalit: [m̩] [ŋ̍]

[1]Lopukkeet [ɛːu], [ɛːm], [ɛːn], [ɛːp], [ɛːt] ja [œːt] esiintyvät vain arkisessa puheessa. Ne puuttuvat joistakin latinisointijärjestelmistä.

Kirjoitusjärjestelmä

Kantoninkiinaa kirjoitetaan kiinalaisella kirjoituksella, perinteisillä merkeillä, paitsi Manner-Kiinassa, jossa sitä kirjoitetaan yksinkertaistetuilla merkeillä

Latinisointi

Kantoninkiinalle on useita latinisointitapoja latinalaisille aakkosille. Niistä yleisimmin tavattavia ovat nykyään Yalen latinisointi, Hongkongin opetusviraston hyväksymä kantoninkiinan pinyin ja Hongkongin kielitieteellisen seuran kehittämä Jyutping. Suurin osa kantoninkiinan puhujista ei ole kuitenkaan perillä yhdestäkään säännönmukaisesta latinisointimenetelmästä, koska ne eivät kuulu opetusohjelmaan Hongkongissa tai Guangdongissa.

Lähteet

1. Cantonese (https://www.alsintl.com/resources/languages/Cantonese/) Accredited Language Services. Viitattu 2.7.2018. (englanniksi)
2. Sonmez, Felicia: China Is Forcing Its Biggest Cantonese-Speaking Region To Speak Mandarin (http://www.businessinsider.com/china-is-forcing-its-biggest-cantonese-speaking-region-to-speak-mandarin-2014-8?r=US&IR=T&IR=T) 25.8.2014. Business Insider. Viitattu 2.7.2018. (englanniksi)

Aiheesta muualla

Kantoninkiinan sanakirjoja tai tietokantoja puhutusta kantonista

- **CantoDict:** Kantoni-englanti sanakirja (http://www.cantonese.sheik.co.uk/scripts/wordsearch.php) sisältää sekä ääninauhoitettuja että kirjoitettuja sanoja
- **Kokoelma yleisiä kantoninkielisiä sanoja**: (http://homepage2.nifty.com/Gat_Tin/canton.htm) japaniksi ja englanniksi; edellyttää japanin fonttien lataamista koneelle
- **Hongkongin kiinalainen yliopisto:** *kiinalaiset merkit*: (http://humanum.arts.cuhk.edu.hk/Lexis/lexi-can/) yli 13 000 merkkiä ja niiden ääninauhoitteita kantoniksi; selattavissa englanniksi ja

kiinaksi. Seitsemän transkriptiomenetelmää. Sivun kieli on oletuksena kiina ja LSHK jyutping -transkriptiomenetelmää käytetään. Englanninkielisen sivun ja muiden transkriptiomenetelmien käyttöön vaaditaan evästeitä sallivaa selainta. Jokaisesta merkistä löytyy kantoninkiinan ääntämykset, mandariinikiinan ääntämykset, merkin esiintymistiheys, Big5:n koodinumero, Unicoden koodinumero, cangjien syöttönumero, ja merkin radikaali.
- **Puhuva kantonilainen sanakirja**: (http://humanum.arts.cuhk.edu.hk/Lexis/Canton2/) kiinaksi; edellyttää Big5:n fontin lataamista koneelle.

Muita

- Opi kantonia! (http://www.cantonese.ca/): Perussanasto ja fonetiikka
- 粵語拼盤 (http://input.foruto.com/ccc/jyt/): Foneettinen järjestelmä
- Sheikin kantonifoorumi (http://www.cantonese.sheik.co.uk/): Englantia puhuville kantonia opetteleville tarkoitettu foorumi
- China West Exchange (http://www.chinawestexchange.com/): Ilmaiset kantonin ja mandariinin oppitunnit
- Yue-murteiden luokittelu (http://www.glossika.com/en/dict/classification/yue/index.php)
- Kantoni Ethnologuessa (http://www.ethnologue.com/show_language.asp?code=yue)
- Hongkongin hallituksen kirjakauppa (http://bookstore.esdlife.com/eng/default.asp): Yhdeksän ei-kantonia puhuville valtion virkamiehille tarkoitettua kielikurssikirjaa
- Romanisaatio (http://www.kodensha.jp/webapp/cantonese/can_converter_e.html)
- Kantoninkiinan lisämerkkejä sisältävä fontti (Windows) (http://www.microsoft.com/hk/hkscs/default.aspx)
- 第六屆國際粵方言研討會論文集 (http://cantonese.hku.hk/traditional/6th_Yue_Conf_contents.html) Kuudes kansainvälinen kantoninkielen tutkimuskonferenssi
- 八十年代以後的粵方言研究 (http://cantonese.hku.hk/traditional/right324.html) 1980-luvun jälkeistä kantoninkielen tutkimustyötä
- Kantonin slangisanakirja (http://www.nus.edu.sg/sup/0-8248-2890-9.html)

Siniittiset kielet

mandariinikiina | jin-kiina | wu-kiina | huizhou-kiina | gan-kiina | xiang-kiina | min-kiina | hakka-kiina | kantoninkiina | dungaani